

מראי מקומות- בבא קמא י'

דמעמיא ואזלא, משא"כ בשור ובור, דהם כבר מזיקים הם, וצ"ע בזה]. עוד שמעתי ממור"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א, שיישב קו' הגרנט באו"א, דמה דשור דרכי' לנתוקי, זהו גופא משום דכוונתו להזיק הוא, וא"כ שפיר הוי נחשב חומרא בשור שאין באש [אולם עדיין ק' בבור לפ"ז, דג"כ נקט הגמ' דזהו חומרא של בור על אש, ולכאור' אין שייך סברא זו אצל בור, וצ"ע].

(ג) **שייר טמון- פרש"י**, דאם נפל חמור בבור ועליו שק מלא תבואה חייב, משא"כ באש. והק' תוס' ע"ז, דהא כל מילי דלאו בעלי חיים נחשבים ככלים, כדאמרי' בפרק הפרה דמים נחשב ככלים, ולכן למה יהי' חייב על שק מלא תבואה. וכ' הפני יהושע די"ל דס"ל לרש"י דכיון דהגמ' לקמן (נד.) רוצה ללמוד מה שחייב בבור מכלל ופרט וכלל, וכש"כ למסקנא דלמדין מריבוי ומיעוט וריבוי, א"כ י"ל דמרב"י כל דבר שהוא פרי מפרי וגדולי קרקע, דומה לשור וחמור, ושפיר חייב על שק מלא תבואה, אבל שפיר ממעטי' מים, דלאו פרי מפרי וגידולי קרקע.

(ד) **דבר שאין ראוי לה מאי נינהו כלים- לעיל** בסוגיין פרש"י דכלים אינם ראויין לאש שאין דרך להסיק בכלים. והק' בחי' ר' נחום (שנא), "וצ"ב מאי סברא היא זו, דהא זה שאין דרך להסיק בכלים הוי בדרך ההשתמשות דאש, ומה ענינו להמזיק דאש".

(ה) **אלא לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו- ע' בתוס'** שהביא מה שפרש"י בדש בנירו, דהקולא בבור הוא דאין שייך היזק קרקע בבור. והק' הרשב"א, הרי אין שייך לומר דנחשב לקולא לבור דבר שאין שייך בבור במציאות (ובאופן אחר הק' תוס', דאם הק' מדבר שאין שייך במציאות, שייך הרבה הזיקות כע"ז). אבל הביא מהירושלמי דדרשי' למעט הזיקות דקרקע מבור, וכ' דאולי הציוור הוא דע"י בורו של א' נפל כותל חבירו, ובזה מיעט התורה דפטור, וא"כ שפיר שייך שזהו חומרא [אבל אין משמע מרש"י דזהו כוונתו, דכ' דלא שייך ב"י היזק קרקע]. עוד פי' תוס' והרשב"א דליחכה נירו הוא דבר שאין גילות לאש להזיק, ומ"מ חייב, משא"כ

(א) **שהשור משלם את הכופר... משא"כ באש- פרש"י**, אש אינו חייב, משום שהי' לו לברוח, ואם כפות, המבעיר חייב מיתה, ולכן פטור על הכופר משום דקם לי' בדרכה מיני'. ולכאור' ק', כמש"כ תוס' לעיל (ד.), הא מה שאינו חייב כופר אינו משום קולא באש, אלא משום חומרתו, שהרי חייב מיתה הוא. וכ' הפני יהושע דאע"ג דחיוב מיתה הוי חומרא, מ"מ כאן לא איירי ממיתה אלא מחומר תשלומין [ולכאור' כוונתו דלעיל בתוס' שם דהנדון הי' אם זה נחשב חומרא או קולא בנוגע ללמוד משור, ודאי שייך להק' דחומרא הוא ולא קולא. אבל כאן, הרי הגמ' רק הביא רשימה של חומרות לענין תשלומין שיש בשור שאין באש, וא"כ שפיר שייך לנקוט גם קולא זו באש, דסכ"ס אינו משלם]. והק' בחי' ר' נחום (שמט), למה צריך רש"י לזה, הרי אם ס"ל לרש"י דחייב מיתה, ע"כ היינו משום דאשו משום חיצוי, וא"כ תיפוק לי' דהו"ל עליו ולא על האדם. ותי' דצ"ל דכוונת רש"י למסקנא דס"ל דאף חייב משום ממונו, וא"כ נהי דאינו חייב כופר מדין החיצוי שבו, ומשום דעליו ולא על האדם, אבל מ"מ תיפוק לי' חיוב כופר מדין אשו משום ממונו, וע"ז תי' דבזה איכא קלב"מ. אלא דהק' דמהו אם כלו חיצוי. ועוד הק' (בשם הרש"ש), מהו לר"ל דס"ל אשו משום ממונו, הרי אין כאן חיוב מיתה, ולא שייך קלב"מ, והניח בצ"ע.

(ב) **מסרו לחשו"ק חייב, משא"כ באש- הק' הגרנט (קכ"ב)**, הרי אי"ז חומר בשור מבאש, אלא דשמירת חשו"ק לא סגי בשור כיון דדרכי' לנתוקי, ובאש סגי כיון דכל כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא, וגם באש הי' חייב במסירה לחשו"ק אם לא הי' המציאות שמעמיא עמיא ואזלא. וביאר שם, דבאמת יש חילוק בין שור ובור לאש, דאש אינו מזיק עדיין, ושור ובור כבר הם מזיקים. וא"כ, בשמירה זו, שהוא בגדר "מצוי" ואינה מצוי"גגר (ע"ש באריכות דהיכא דאינו מזיק עדיין צריך רק שמירה מצוי' ואינה מצוי'), ודבר שכבר הוא מזיק, והנדון הוא לשומרו מלעשות היזק, בזה צריך שמירה יותר מעולה), סגי באש, אבל לא סגי בשור ובור. וא"כ, נמצא דבאמת הוי חומר בשור ובור, שהם מזיקים כבר, מבאש, שעדיין אינו מזיק [וצ"ל לדבריו דזהו הביאור במעמיא ואזלא, דאינו נחשב מזיק כיון

דבבור, דפחות מי' פטור כיון שאין רגילות להמית פחות מי' [ולכאור' הביאור הוא, דאף דודאי מה שהזיק הניר אינה בגדר אונס, דא"כ באמת מהכ"ת דחייב, אבל עכ"פ זהו דבר משונה קצת, וכיון שאנו רואים שהתורה מיטתה הזיק שהוא משונה קצת אצל בור, דהיינו שימות בבור ט', שפיר זהו נחשב לחומר שיש באש שאינו בבור].

ר' פפא אמר למיתה ודברי הכל- יש לע', למה לא הי' הגמ' רוצה לתרץ כן מעיקרא, אלא תי' דאתא דלא כרבי. וכ' בתור"פ דס"ל להגמ' עכשיו דאחרון לא חשיב הכשרתי "מקצת" נזקו, דכיון דבט' ליכא מיתה, ואילו בעשרה איכא מיתה, א"כ שפיר הוי האחרון חייב, שהרי הוא עשה הכל. ור' פפא חולק וס"ל דאחרון שפיר מקרי חבתו במקצת נזקו, דלולי שחפרה האחרים הט', בטפח שחפרה האחרון לא הי' מת.

(ח) אלא דבלאו איהו נמי מינטר, מאי קעביד- פרש"י, ואינו חייב כלום. וע' בתוס' דכ' דקו' הגמ' הוא מאי קעביד טפי מאחרניני, וישלם כ"א חלקו. וע' בפני יהושע דכ' דמש"כ רש"י דאינו חייב כלום, זהו דוקא בציוור שהיו שומרים השור, דכיון דבלאו איהו מינטר, נמצא דלא פשע כלל, אבל במרבה בחבילה, דאין שייך סברא זו, אז אמרי' דכ"א ישלם חלקו. וכ' די"ל דגם תוס' מודה לרש"י, ולא פי' תוס' דצריך לשלם חלקו אלא במרבה בחבילה, אבל בציוור דה' שומרים שפיר מודה לרש"י דפטור לגמרי [ולכאור' כן מדויק מדבריו, דלמה המתין עד ציוור דמרבה בחבילה לפרש כן, ואין לומר דבאמת קאי אה' שומרים, דכשהק' וכי בשביל שהשליך עץ א' וכי, משמע דקאי אציוור דאש, ויש לדחות]. אבל הרשב"א פי' כתוס' גם אציוור דה' שומרים. וגם בשו"ע (חו"מ תי"ח, י') מבואר דלא כהפנ"י, דפי' דדברי רש"י קאי גם על ציוור דמרבה בחבילה, דפסק דאם בלאו השני הי' הולך, הדין הוא דחייב רק הראשון. ופי' הקצות (ש"צ, א') דמה דפטור השני, אע"ג דגם הוא עשה כדי להזיק, הוא משום דאזלי' בתר מעיקרא, והו"ל כמנא תבירא שתבר, וא"כ פטור. אלא דהק' הקצות, דהא תוס' לעיל (יז:): כ' דלא אמרי' מנא תבירא תבר אא"כ הראשון זרק הכלי עצמו, אבל אם זרק חץ להכלי, אז לא אמרי' דמנא תבירא תבר, ושפיר חייב השני. והוכיח הקצות מכאן דהשו"ע לא ס"ל כדעת התוס' שם.

(ו) ר' פפא אמר למיתה ודברי הכל- יש לע', למה לא הי' הגמ' רוצה לתרץ כן מעיקרא, אלא תי' דאתא דלא כרבי. וכ' בתור"פ דס"ל להגמ' עכשיו דאחרון לא חשיב הכשרתי "מקצת" נזקו, דכיון דבט' ליכא מיתה, ואילו בעשרה איכא מיתה, א"כ שפיר הוי האחרון חייב, שהרי הוא עשה הכל. ור' פפא חולק וס"ל דאחרון שפיר מקרי חבתו במקצת נזקו, דלולי שחפרה האחרים הט', בטפח שחפרה האחרון לא הי' מת.

(ז) מתקיף לה ר' זירא ותו ליכא, והא איכא וכו'- העיר ר' נחום (שס), מהקו' היא זו מהא דמסר שורו לה' בנ"א, בשלמא לענין בור, בעצם כ"ע מודו דצריכים להיות שניהם חייבים, אלא דגזוה"כ הוא דרק השני חייב, וא"כ בזה שפיר אמרי' דאע"ג דהכשרתי מקצת נזקו, חייב כאילו הכשיר כל הנזק. אבל בשאר היכי תמצאות של הגמ', הרי מסברא צריך להיות חייב על כולו, וא"כ י"ל דאי"ז נחשב הכשרתי מקצת נזקו, אלא כהכשיר כל נזקו, ומשו"ה מסברא חייב על כולו. וביאר, דבאמת גם בחופר בור ט' ובא אחר והשלימו לעשרה, מסברא הו"ל להיות השני חייב בכולו, משום דכל שהכשרתי וכו', וזה סברא פשוטה. אלא דהנודון הוא אם גם הא' צריך להיות חייב, דמסברא היינו אמרי' דגם הראשון צריך להיות חייב, שהרי גם הוא לא נסתלק מהחיוב, וזהו המח' רבי ורבנן, דרבנן ילפי מקרא דחיוב השני מסלק חיוב הראשון מכאן. וא"כ, שפיר הק' הגמ' שיש עוד היכ"ת להכשרתי מקצת נזקו, דבכל ציורים הללו אמרי' הכשרתי מקצת נזקו מסברא כמו דאמרי' בבור. ועפ"ז ביאר מח' הראשונים לענין חופר בור ח' ובא אחר והשלימו לט', דתוס' לקמן (נ"א) כ' דבציוור זה גם רבנן מודו דשניהם חייבים, אבל ר' יהונתן והרא"ה כ' דלרבנן רק האחרון חייב. והביאור הוא, דכ"ע מודו דגם בכה"ג מסברא אמרי' דכל שהכשרתי וכו' ויש סברא לומר

(ט) לא צריכא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי וכו'- פי' ר' נחום (שעו), דעכשיו החי' הוא דהאחרון חייב, דבעצם מה שהראשונים עשו, הוי ג"כ מעשה הזיק, וא"כ ה"א דשותפים עמו וחייבין, קמ"ל דכיון דיכולין לומר לו אי לאו את הוה יתבי' פורתא וקיימין, נמצא דהנזק מוכשר ע"י האחרון לחודי', ולכן האחרון לבדו חייב.

(י) ולימא להו בלאו אתון בדידי- נח' הראשונים בקו' זו, שי' רש"י הוא (כן דייק הגר"א) דקו'

דאינו חייב אלא על רציחה גמורה, והוא הכשיר רק מקצת של הרציחה [וע"ש בדיוק הצירוף בזה, א"כ מה מוסיף דס"ל דכל דהו נפש כתיב, וע"ש בהערה לקמן].

(יד) **מלמד שהבעלים מטפלין בנבלה- ע' באפיקי** ים (א', כ"א, א') דחקר בגדר הא דבעלים מטפלין בנבלה, האם הביאור הוא דכמו דבלא קראי ה"א דצריך לשלם לכל השור, ויהי הנבלה של המזיק, כן עכשיו אמרי' כן, אלא דחי' התורה דהנבלה הוא חלק של התשלומין, והתשלומין חלין מיד, או דלמא, בזה חידש התורה דבאמת ההיזק הוא רק עד שויות הנבלה, ויותר מזה אינו היזק בכלל, ולכן ודאי אי"צ לשלם בשביל הנבלה, ע"ש שהאריך בזה. וע' ברא"ש (י"א) שכ' דמה דפחת נבלה להניזק, היינו רק לאחר שנודע לניזק, והי' יכול למוכרה, אבל הפחת שנפחתה קודם שנודע לניזק הוי דמזיק, והרמ"א (חו"מ ת"ג, ב') הביא ב' דעות בזה, די"א דבין שנפחתה בין שהזולא עד שנודע הניזק הוי דמזיק, וי"א דפחת דזולא הוי דניזק אף קודם שנודע לו. וביאר בחי' ר' שמואל (י"א, ב') מחלקותם ע"פ חקירה הנ"ל, דבנוגע קלקול הבהמה גופא, י"א דקרנא דתורא קבירא בי', וא"כ ודאי של המזיק הוא. אבל בנוגע לזולא, למה יהי' ההפסד של המזיק, הרי הוא לא היזק מה שהזול, זולא זו הוא דבר צדדי. אבל אם אמרי' דמה שהפחת של הניזק הוא דין תשלומין ממש, א"כ י"ל דעד שנודע להניזק, עדיין לא בא לו דרך תשלומין (ובפרט אם אמרי' דמה שהוא תשלומין הוא משום שיכול למוכרו), ושפיר הוי אף זולא דמזיק.

(טו) **הא משום דלא שכיחא, והא משום דממילא-** פי' תוס', כלומר, מחד מינייהו לא אתיא, אבל מתרוייהו אתיא במה הצד, ולא חש להאריך ולדקדק בזה. ומשמע מדברי תוס' דבאמת יכולין ללמוד חד מתרתי ממה הצד, ולמה באמת צריכין כל ג' פסוקים. עוד הק' המהרי"י בן לב, הרי ג' דרשות אלו מג' אמוראי נינהו, ומשמע דחולקים אהדדי, ולכן איך יהי' שייך לעשות צד השוה מבין כולם. ותי' דבאמת חדא מתרצתא בחבירתה, דמה דלא קפיד הגמ' בזה, ועביד צריכותא במאי דאפשר, אף שלא יהי' יכול לעשות צריכותא

זו קאי בין אהא דאי' דבתרי שעה הי' נשבר, ובין אדלעיל, דבלאו אינהו לא הי' נשבר כלל. אולם הביא הגר"א מהטור שפי' דרק אדסמוך לי' קאי, אבל אם לא הי' נשבר כלל, בזה אין לו טענה עליהם דהי' להם לעמוד. וודאי זה צ"ב, מ"ש. וכ' הפני יהושע דאם הספסל הי' חזק כ"כ דבלאו איהו לא הי' אתבר כלל, א"כ י"ל דלא עלה על דעתם שיהיו צריכין לעמוד, וא"כ י"ל דהם פטורים לגמרי, דאנוסים הם.

(יא) **קמ"ל דכוחו כגופו דמי- כ' בתלמיד ר"ת** ור"א "ואע"ג דלענין שאר מילי פשיטא דכוחו כגופו, שאני הכא דאין כ"כ מכביד בכחו כמו בגופו, קמ"ל" (דגם זה נחשב כוחו כגופו).

(יב) **בין בב"א בין בזאח"ז, כולן פטורין- פרש"י,** שאין ידוע ע"י מי נהרג. והק' הדבר אברהם (א', כ', ט') דלכאור' זה תלוי במח' תנאים אם אפשר לצמצם או א"א לצמצם, ולכאור' ק' לומר כן. ועוד הק', דרש"י בסנהדרין פי' דהטעם הוא משום דכתי' איש ולא שנים. וביאר ע"פ תוס' בסנהדרין, דאין כוונת רש"י לומר דאין ידוע משום דא"א לצמצם, אלא הכוונה הוא דאין ידוע משום דכשהכהו הראשון ועשהו גוסס, אולי הי' מת מחמת אותה הכאה, וא"כ באמת אין האחרון עשה כלום, או דלמא הי' חי כנגד הרוב, וא"כ באמת האחרון הוא הרוצח, וכיון דספק הוא, א"כ אין שייך להרוג א' מהם. אבל עכ"ז הי' שייך לומר דכיון דבין שניהם הרגוהו, א"כ הייתי אומר דהו"ל כאילו הרגוהו בשותפות, וא"כ יהיו שניהם חייבים, וע"ז אמרה תורה דלא אמרי' כן, אלא איש ולא שנים, וזהו גם אם הרגוהו בב"א [ועפ"ז ביאר הא דס"ל לאיזה ראשונים דהיכא דדחפוהו שנים במעשה א', בזה לא בא הכתוב למעט ע"י א' ולא שנים, דהמיעוט הוא דוקא היכא דעשו מעשים נפרדים, בזה בא התורה לומר דאינם חייבים מדין שותפות, אבל היכא דעשוהו מעשה א', י"ל דשניהם חייבין, וע"ש שהביא מח' ראשונים בזה].

(יג) **בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו- פרש"י דס"ל לריב"ב דכל נפש כתיב,** דמשמע כל דהו נפש. וע' בחי' ר' נחום (שפה) דהוסיף, דאין הביאור דחייב משום דאבד מיני' רגע של חיים, דא"כ אי"ז הכשרתי מקצת נזקו, אלא הכשר כל הנזק. אלא ע"כ

לכולם, היינו כדי להגדיל תורה ולהאדירה, אבל באמת כ"א דרש קרא בפנ"ע. וע"ע בפני יהושע מש"כ לחלוק על תוס', וכ' דבאמת אין כאן מה הצד, דא' מיירי בנזקי אדם המזיק, וא' בנזקי ממונו, וא' בשומרים, וא"כ ממילא אין כאן צד השוה כלל, ושפיר צריכין לכולהו.

(טז) א"ל ר' כהנא לרב, אלא טעמא דכ' רחמנא וכו'- הק' המהר"ם, ולדידי' מי ניחא, הרי ר' כהנא ג"כ הביא קרא דבעלים מטפלין בנבלה. והביא מהרא"ש הגירסא א"ל ר' כהנא לרבא, וא"כ אי"ז ר' כהנא דלעיל (שהי' תלמיד של רב), אלא תלמיד דרבא. וע"ע באפיקי ים (א', כ"א, ג') מש"כ בזה.

(יז) השתא אי אית לי' לדידי' כמה טריפות וכו', ואפי' סובין- מכאן הק' הרא"ש (סי' ה') על שי' ר"ת, דמה דאמרי' כסף אפי' סובין היינו רק היכא דאין לו כסף או מיטב, אבל היכא שיש לו, צריך לשלם דוקא כסף או מיטב, דא"כ, לימא דצריך קרא להיכא שיש לו כסף או מיטב, דמ"מ יכול לשלם הנבלה. ולכן כ' כהרי"ף, דס"ל לר"פ ור' הונא ברי' דר' יהושע דכסף אפי' סובין אף לכתחלה, וחולקים על מה שאמר ר' הונא כסף או מיטב, וא"כ שפיר הק' הגמ' כאן.

(יח) השתא אי אית לי', וכו', דידי' מיבעיא- ע' במלא הרועים דהק' שיש כמה נפק"מ בזה דהתורה אמרה דנבלה זו של הניזק, למשל אם יש למזיק בעלי חוב, דאינם יכולים לתפוס הנבלה בעד חובם, ועוד. וביאר דבאמת זה הי' פשוט דשל הניזק הוא, רק דה"א דהניזק יכול לומר למזיק דאינו רוצה הנבלה אלא שלם תשלומין מעליא, קמ"ל, וע"ז שפיר הק' הגמ' השתא אי אית לי' וכו'.